

Justis- og beredskapsdepartementet

Høringsuttalelse til NOU 2022: 21 Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten. Forslag til reform av straffeloven kapittel 26

Ref.: 23/259

Det vises til departementets høringsnotat og -brev av 13.januar 2023.

Reforms syn i kortform:

Straffelovrådet har gjort et grundig arbeid med å gjennomgå straffelovens kapittel om seksuallovbrudd. Reform stiller seg bak rådets forslag til en samtykkebasert voldtektslovgivning. Reform støtter ikke den foreslåtte endringen i den seksuelle lavalder, og heller ikke forslaget om en oppheving av lovforbudet mot å kjøp av seksuelle tjenester fra voksne. Vi avviser ikke diskusjoner om disse temaene, men dette fordrer en langt bredere gjennomgang og utredning enn Straffelovrådet har kunnet foreta.

Reform – ressursenter for menn driver hjelpetilbud for menn i vanskelige livssituasjoner, samler inn og formidler kunnskap om gutter og menn, og er en pådriver for et mannsperspektiv i likestillingspolitikken. Reform er en ideell og uavhengig stiftelse som mottar grunnfinansiering fra staten. Vi vil med dette kommentere høringsnotatet med utgangspunkt i våre erfaringer og kunnskap med gutter og menn utsatt for seksuelle overgrep og voldtekt, samt vår terapeutiske erfaring med personer som kjøper sex.

En samtykkebasert voldtektslovgivning

Straffelovrådet har fått i mandat å foreta en samlet gjennomgang av straffelovens bestemmelser om seksuelle krenkelser, herunder straffebudet om voldtekt, med særlig vekt på dagens manglende samtykkebestemmelse i voldtektslovgivningen. Reform har vært engasjert i samtykkedebatten i flere år, og har blant annet gjennom vår aktive deltakelse i *Rød Knapp – Stopp vold mot kvinner*-alliansen fremmet synpunktet om at nåværende lovgivning ikke er tilstrekkelig.

Som et ekspertmiljø på gutter og menn mener vi en samtykkebasert voldtektslovgivning er riktig vei å gå. Vi vil framheve at en slik lovbestemmelse er særlig viktig for å fange opp overgrep gutter og menn utsettes for. En vanlig oppfatning blant mange er at en ereksjon tilsvarer et samtykke. I praksis er det ikke slik. En svært vanlig respons når menn utsettes for overgrep, er nettopp ereksjon og eventuelt sædavgang (Bullock & Beckson, 2011). Slike fysiske responser henger ikke

automatisk sammen med seksuell lyst, men feiltolkes ofte som et samtykke fra den andre part. En samtykkebasert lovgivning vil i større grad kunne fange opp menn og gutter som er utsatt for overgrep, og også åpne for en bedre forståelse av overgrep mot menn.

Forskning viser at overgrep mot gutter og menn er særlig underreportert hos politiet (Kimerling m.fl., 2002). Dette er også Reforms erfaring. Menn venter i gjennomsnitt 20 år før de forteller noen at de er blitt utsatt for seksuelle overgrep (Easton, Saltzman, & Willis, 2014). Dette kan henge sammen med forventninger vi har til mannsrollen, som typisk innebærer at en mann skal være sterk, initiativrik og uavhengig. Denne typen mannsroller står i sterk kontrast til hvilke forventninger vi har til det å være et offer, som gjerne handler om at man skal være svak og forsvarsløs (Christie, 1986).

Slike forventninger bidrar til særlig sterke stigma og opplevelser av skam, med det resultatet at mange utsatte menn vegrer seg for å fortelle om overgrep de er utsatt for.

Overgrepsutsatte menn møtes med fordommer. Fortsatt er det slik at mange tror at menn *ikke kan* bli utsatt for overgrep fra kvinner (Turchik & Edwards, 2012). Dette kan vi også se gjenspeilet i dagens tekst i straffeloven § 292. Minstestraft for voldtekt til samleie mv.

«Straffen er fengsel fra 3 inntil 15 år dersom voldtekten som nevnt i § 291 omfattet:

- a. innføring av penis i skjede- eller endetarmsåpning,
- b. innføring av penis i fornærmedes munn,
- c. innføring av gjenstand i skjede- eller endetarmsåpning [...]

Selv om lovteksten kanskje ikke har som formål å utelukke at menn kan bli utsatt for overgrep fra kvinner, viser en begrepsbruk som «innføring av penis» til en forståelse av at det bare er menn utfører overgrep. En slik ordbruk usynliggjør menn som ofre.

Straffelovrådet har behandlet denne utfordringen, og tatt den på alvor. Det heter i NOUen:

«Formuleringen som er valgt [innføring av penis i fornærmedes munn] viser at situasjoner der gjerningspersonen tar fornærmedes penis inn i sin munn ikke omfattes. En kvinnelig gjerningsperson som får fornærmede til å utføre oralsex på seg rammes heller ikke av bestemmelsen.» (side 55-56)

Videre poengterer utvalget at paragrafens utforming i for stor grad legger vekt på den fysiske karakteren ved en seksuell krenking, og at «det (...) ikke uten videre (er) slik at penetrerende handlinger som utføres mot fornærmedes vilje utgjør en større krenkelse av fornærmedes seksuelle selvbestemmelsesrett enn overtredelser der fornærmede utsettes for andre former for seksuell omgang.» (side 193)

Reform stiller seg bak straffelovrådets forslag om at bestemmelsen i straffeloven § 292 ikke videreføres, og vi støtter utvalgets nye lovutkast til § 294 Seksuell omgang uten samtykke.

Forslag om å avkriminalisere kjøp av seksuelle tjenester

Straffelovrådet behandler dagens lovforbud mot kjøp av sex og foreslår å avkriminalisere kjøp. Reform mener det foreliggende forslaget er problematisk. Rådets sammensetning er utpreget juridisk/kriminologisk. Drøftingene på punktet bærer preg av dette.

Reform avviser ikke en ny debatt eller behandling av dagens lovforbud, men behandlingen og grunnlaget må være bredere, blant annet i utvalgets sammensetning representere flere kunnskapsgrunnlag og perspektiver.

Forslaget om avkriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester støttes ikke.

Vi ønsker samtidig å vektlegge følgende:

Da sexkjøp ble kriminalisert i 2009, hadde det som hensikt å begrense prostitusjon og forhindre menneskehandel.

I kjølvannet av lovendringen fikk Reform – ressursenter for menn regjeringens støtte til å opprette et tilbud for personer som kjøper sex. Bakgrunnen var at kriminalisering i seg selv ikke anses tilstrekkelig for å forebygge sexkjøp.

Slik er det fortsatt. I dag er det likevel kun Reform og Sex og samfunn og tilbyr hjelp til personer som kjøper sex.

I Reform tilbyr vi samtaler der temaer som skam, ensomhet og avhengighet er gjennomgående. Flere av dem vi møter opplever at de ikke har noen andre å henvende seg til, og at de enten blir møtt med avvisning eller mangel på kunnskap fra helsepersonell. Våre erfaringer viser at dette er en svært utsatt gruppe, som vi ikke snakker nok om, og med.

Sexkjøp har mange konsekvenser for kjøperen. Flere forteller om brutte relasjoner og familiebånd, økonomisk ruin, skam og ødelagt selvilde.

Det er derfor behov for et styrket arbeid med sexkjøp, der også kjøperperspektivet inngår.

Forslag til endring av den seksuelle lavalder

Utvalget foreslår å senke den seksuelle lavalderen fra 16 til 15 år. Reform avviser ikke en diskusjon om temaet, men mener, i likhet med forslaget om å avkriminalisere sexkjøp, at dette er et spørsmål som har videre samfunnsmessig interesse enn det rent juridiske, og at et eventuelt forslag om en endring derfor må komme etter et mer utdypende utredningsarbeid enn det foreliggende.

Vi avviser derfor forslaget i sin nåværende form.

Vi ønsker likevel å vektlegge at kjønnsaspektet i større grad tas inn i det videre arbeidet med forslag til reform av straffeloven. Gutter modnes ofte senere enn jenter, både emosjonelt og seksuelt. Selv om det er variasjon innenfor kjønnene, vil jenter i gjennomsnitt gå tidligere inn i puberteten enn hva gutter gjør, og i aldersspennet 15 til 16 år er disse forskjellene ofte store.

Dermed vil den foreslåtte endringen av den seksuelle lavalderen ha ulike konsekvenser på et kjønnsnivå. Disse konsekvensene må utredes, før det eventuelt gjøres en lovendring.

Kommentar til en mer kjønnsnøytral språkbruk

Reforms setter pris på rådets arbeid for en språklig opprydning, slik dette framkommer i høringsnotatet og i lovutkastene. Som tidligere nevnt, utelukker deler av straffeloven menn fra å være utsatt, rent språklig. Dagens lovtekster benytter også gjennomgående mannlige ordformer når personer som utsetter andre for overgrep omtales, ved bruk av ord som «gjerningsmann» eller pronomenet «hans».

Straffelovrådet foreslår en viktig endring i § 314. Seksuell omgang mellom andre nærstående, som nå foreslås innlemmet i lovutkastet til § 309 Seksuell omgang med nærstående. I tidligere lovtekst heter det at med fengsel inntil 6 år straffes den som (...) «har seksuell omgang med fosterbarn eller stebarn, eller en person under 18 år som står under *hans* omsorg, myndighet eller oppsikt».

Dette foreslås endret til «Med fengsel inntil 6 år straffes den som har seksuell omgang med slektning i nedstigende linje, bortadoptert biologisk etterkommer, fosterbarn, stebarn, eller med en person under 18 år som står under *dennes* omsorg, myndighet eller oppsikt, eller får en person som nevnt ovenfor til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv.» (Side 272.).

Den språklige endringen fra *hans* til *dennes* er viktig. Til forskjell fra tilsvarende lovgivning og forarbeider i Sverige og Danmark (der begrepene *gärningsmannen* og *gerningsmanden* benyttes), benytter også rådet gjennomgående begrepet *gjerningsperson*.

En slik måte å omtale både offer og overgriper på, gir et større rom for at menn utsatt for overgrep kan stå fram, og at kvinnelige overgripere ikke utelukkes fra overgrepsbegrepet.

Reform støtter at disse språkmessige endringene innarbeides i alle framtidige lovtekster, og i forarbeider til disse.

Oslo, 13. april 2023

Are Saastad /s/
daglig leder

Mali Storbækken
seniorrådgiver

Kilder:

- Bullock, C.M., & Beckson, M. (2011). Male victims of sexual assault: phenomenology, psychology, physiology. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 39(2), 197-205. Hentet fra <http://jaapl.org/content/39/2/197>
- Christie, N. (1986). The ideal victim. I E. A. Fattah, From crime policy to victim policy: Reorienting the justice system (ss. 17-30). London: Macmillan.
- Easton, S.D., Saltzman, L.Y., & Willis, D.G. (2014). «Would you tell under circumstances like that?»: Barriers to disclosure of child sexual abuse for men. *Psychology of Men & Masculinity*, 15(4), 460-469. doi: 10.1037/a0034223
- Kimerling, R., Rellini, A., Kelly, V., Judson, P.L., & Learman, L.A. (2002). Gender Differences in victim and crime characteristics of sexual assault. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(5), 526–532. doi: 10.1177/088626050201700500
- Lov om straff (straffeloven) - Kapittel 26. Seksuallovbrudd. Lovdata. (u.å.). Hentet 12. april 2023, fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-11#%C2%A7309
- Turchik, J.A., & Edwards, K.M. (2012). Myths about male rape: a literature review. *Psychology of Men & Masculinity*, 13(2), 211-226. doi: 10.1037/a0023207